

Sluttrapport

Miljøråd for gårdsbruk i Leira og Nitelva 2012

Dato: 10.01.2013

1. SAMMENDRAG

Prosjektet "Miljøråd for gårdsbruk i Leira og Nitelva 2012" er gjennomført av Romerike landbruksrådgiving med finansiering fra Fylkesmannen i Oslo og Akershus og Vannområde Leira og Nitelva. I tillegg har landbrukskontor og bondelag i berørte kommuner vært samarbeidspartnere.

Hensikten med prosjektet er å få økt gjennomføringsgrad av miljøtiltak i vassdragene, for å kunne oppnå god økologisk og kjemisk vannkvalitet.

Tiltak er gjennomført i kommunene Nannestad, Gjerdrum, Ullensaker, Sørums, Skedsmo, Fet, Nittedal, Lørenskog og Rælingen. Det er gjennomført 19 stk (+4 avtalte) individuelle miljøråd av planlagt 30 stk, 1 markvandring av 3 planlagte, og det er gjennomført 4 miljøplankurs av 2 -3 planlagte.

Hovedtyngden av arbeidet ligger i miljøråd på det enkelte bruk. Dette innebærer at gårdbrukeren får besøk med befaring og gjennomgang av miljøtiltak for bruket. Det blir utarbeidet rapport etter besøket. Det har vært god oppslutning om markvandringen og miljøplankursene.

Det er vanskelig å måle effekt av tiltakene, men tilbakemeldingene fra gårdbrukerne er gode, og det er flere som kommer tilbake og vil ha utarbeidet SMIL-søknad. Tilbudene benyttes både av ferske og erfarne gårdbrukere. Nye bønder har stort behov for informasjon.

2. Mål og Rammer

2.1 Bakgrunn

Leiravassdraget har store utfordringer i forhold til vannkvalitet. I henhold til EUs rammedirektiv for vann (Vanndirektivet) skal Leira oppnå god økologisk og kjemisk tilstand innen 2015. Tilsvarende målsetting for Nitelva skal oppnås innen 2021. Dette stiller krav til økt miljøinnsats fra de landbrukseiendommene som drenerer til vassdraget. Arbeidet med å redusere erosjon og bedre miljøkvalitetene langs vassdraget har pågått over lang tid, men må intensiveres ytterligere for å oppnå de målene som er satt.

Virkemidlene i Regionalt miljøprogram, SMIL-ordningen og miljøplan for landbruket er viktige verktøy for å få gjennomført nødvendige tiltak. Det er derfor viktig at den enkelte gårdbruker er godt kjent med de krav og muligheter som finnes. Individuell rådgivning gjennom "Gratis miljøråd" (GMR) er gjennomført på tilsammen 61 gårdsbruk i Leira i perioden 2009-2011. Rådgivningstilbudet er finansiert av Fylkesmannen i Oslo og Akershus (FMLA) og Vannområde Leira-Nitelva.

I tillegg til individuell rådgivning er det gjennomført miljøplankurs, temamøter og markvandring. Ikke alle planlagte tiltak i 2012 ble gjennomført. Årets prosjekt har vært en direkte oppfølging av «Gratis miljøråd» i 2009, 10 og 11. Prosjekteier er Vannområde Leira-Nitelva, og tilbudet er utvidet til også å gjelde Nitelva.

2.2 Mål

Hovedmålet er å få økt gjennomføringen av miljøtiltak på gårdsbruk, som bidrar til å oppnå god økologisk og kjemisk vannkvalitet i Leira innen 2015, og Nitelva innen 2021.

I prosjektet skal det gjennomføres konkret miljørådgiving for bønder i Leiras og Nitelvas nedbørfelt, med hovedvekt på forurensning til vassdraget.

I prosjektet "Miljøråd for gårdsbruk i Leira og Nitelva" skal en:

- Legge vekt på individuell tilpasning til Regionalt miljøprogram og eventuell jordarbeidingsforskrift.

- Avdekke mulighet for å søke SMIL-midler; og gi en grov kostnadsvurdering av aktuelle hydrotekniske tiltak.
- Avdekke mulighet for fellestiltak
- Ha fokus på mer miljøvennlig gjødslingspraksis
- Videreutvikle metodikken for effektiv miljørådgiving til gårdbrukere

3. ORGANISERING

3.1 Prosjektledelse

Prosjektet eies av Vannområde Leira - Nitelva (interkommunalt samarbeidsprosjekt), hvor prosjektansvaret er lagt til prosjektleder av vannområde. Fra juni har det vært Svein Roar Hetland. Prosjektgjennomføringen har vært lagt til Romerike landbruksrådgiving i samarbeid med landbrukskontorene og bondelagene.

3.2 Øvrige roller

<i>Prosjektroller:</i>	<i>Hvem?</i>	<i>Hvorfor?</i>
Prosjekteier og oppdragsgiver:	Vannområde Leira - Nitelva	Er initiativtaker og finansierer deler av prosjektet. Representerer kommunenes arbeid med vanddirektivet.
Faglig styringsgruppe:	Vannområde Leira-Nitelva, faggruppe landbruk.	Sitter med bred landbruksfaglig kompetanse i vannområdet. Faggruppe landbruk består av prosjektleder for vannområde Leira-Nitelva, representanter fra landbruksforvaltningen i de berørte kommunene, Akershus Bondelag, Fylkesmannens landbruksavdeling og Romerike Landbruksrådgiving.
Referansegruppe	Representanter fra de lokale bondelagene og landbrukskontorene i de berørte kommuner, Akershus Bondelag	Bondelagene representerer målgruppa i prosjektet

Ved møter i referansegruppa blir også styringsgruppa innkalt.

4. GJENNOMFØRING

4.1 Beslutningspunkter

Nr	Milepæl/beslutningspunkt	Dato	Målbart resultat
MP1	Møte i Faglig styringsgruppe	26.01.2012	Godkjenning av utkast til prosjektplan.
MP2	Møte i styringsgruppa for Vannområde Leira/Nitelva	19.03.2012	Prosjektplan godkjent av prosjekteier.
MP3	Finansiering i orden	08.06.2012	Tildelingsbrev mottatt
MP4	Møte i faglig styringsgr. + refgr.	08.06.2012	Gjennomgang og diskusjon av aktivitetsplanen i prosjektet evt. lokale justeringer
MP5	Gjennomføring av aktiviteter	Febr.- Nov. 2012	Se framdriftsplan pkt 6.2
MP6	Møte i faglig styringsgr + refgr.	14.12.2012	Utkast til sluttrapport, evaluering, evt. videreføring
MP7	Sluttrapportering	Des 2012	Sluttrapport overlevert prosjekteier

4.2 Hovedaktiviteter

Tabellen viser planlagte og gjennomførte aktiviteter. Gjennomføring av hovedaktivitetene er beskrevet nærmere i punktene nedenfor.

Nr	Navn	Hensikt	Oppgaver	Resultat (MP?)
HA01	Planlegging	Utarbeide prosjektplan		MP1 og MP2
HA02	30 stk "Gratis Miljøråd" GMR, på gårdsbruk	Økt bevissthet hos bonden på miljøutfordringer og løsninger på egen eiendom.	<ul style="list-style-type: none"> • Invitere gårdbrukere • Påmelding • Prioritering • Gjennomføre besøk • Utarbeide rapporter 	MP5 19 stk GMR-rapporter 5 utsatt
HA03	Temamøter 4 stk	Belyse aktuelle miljøtiltak, gode løsninger og evt. nyheter.	<ul style="list-style-type: none"> • Bekjentgjøring • Gjennomføring i samarbeid mellom bondelag og kommunen 	MP3. 3 er gjennomført. Hvorav to med egen finansiering
HA04	3 Markvandringar	Belyse aktuelle miljøtiltak, gode løsninger og evt. nyheter. Vise gjennomføring av tiltak i praksis	<ul style="list-style-type: none"> • Bekjentgjøring • Gjennomføring i samarbeid med bondelag og kommunen 	MP3 1 gjennomført ca 40 deltagere
HA05	3 Miljøplankurs	Øke interessen for miljøarbeid på gården. Hjelp gårdbrukeren med å oppfylle kravet om miljøplan	<ul style="list-style-type: none"> • Bekjentgjøring • Gjennomføring i samarbeid med bondelag og kommunen 	MP3 4 Gjennomført, (Ant. deltagere 9,18,15 og 4)
HA06	3 Miljørådsgrupper	Økt bevisstgjøring om miljøutfordringer og løsninger på eget bruk	<ul style="list-style-type: none"> • Etablere grupper • Oppfølging på samlingene 	MP3 0 gjennomført Forsøkt i Rælingen
HA07	Avslutte prosjektet.	Evaluere resultatene og vurdere videreføring	<ul style="list-style-type: none"> • Utarbeide sluttrapport 	MP 7. Sluttrapport 10.01.2013

HA02 Gjennomføre 30 stk Miljøråd

Tilbudet gikk til gårdbrukere i alle kommunene i Vannområde Leira-Nitelva. Landbrukskontorene tok seg av påmelding og prioritering av gårdbrukerne. Av kvoten på 30 bruk i 2012 er 19 besøk gjennomført. I tillegg er 5 besøk avtalt til våren 2013, se tabellen under. Totalt har 80 bruk fått besøk i løpet av 2009 -2012.

Hvert besøk har tatt ca 4 timer inklusiv kjøring. Vi har brukt ca halvparten av tida til befarings ute og resten til gjennomgang av aktuelle miljøtiltak på gården. I tillegg kommer forberedelser (avtale med bruker, utskrivning av kart) 1 time og skriving av rapport (utarbeidelse av kart, bildebehandling og skriving) ca 5 timer. Tidsbruken varierer noe fra bruk til bruk, små bruk uten husdyr tar kortere tid enn bruk med mye leiejord og husdyr. Ut fra førte timelister ser vi at timeforbruket til nå har vært 216 timer til 19 bruk. Dette utgjør 11,4 timer pr bruk.

	Nannestad	Gjerdrum	Ullensaker	Sørum	Skedsmo	Fet	Nittedal	Rælingen	Lørenskog
2009	7	7	-	-	-	-	-	-	-
2010	10	7	5	3	-	-	-	-	-
2011	8	0	1	8	4	1	-	-	-
2012	2	0	3	0	3	0	5	3	4
2013	1						2		2
Sum	28	14	9	11	7	1	7	3	6

Pr 01.12.2012 fakturerer Romerike Landbruksrådgiving (RL) for 19 miljørådsbesøk a 6 400,- kr, totalt 121 600,-kr

Det er gjort avtaler om besøk på 5 gårdsbruk til som vil bli gjennomført når det blir barmark.

HA03 Temamøte(r)

Det er gjennomført 3 av 4 planlagte temamøter. møtene er gjennomført av lokal landbruksforvaltning i samarbeid med bondelaget.

27 februar i Sørum med tema hydroteknikk. Egen finansiering. Ca 100 deltagere
17 april i Nittedal med tema jordarbeiding/jordpakking. Egen finansiering. 13 deltagere
14.november i Lørenskog med tema Hest, gjødselhåndtering og beite. 20 deltagere
Planlagt møte om jordskred/oppfylling er ikke gjennomført.

Andre møter: Kommunal landbruksforvaltning, lokale bondelag og Romerike landbruksrådgiving gjennomfører jevnlig informasjonsmøter. På flere av disse har miljøtiltak og informasjon om tilbudet "GMR" være et deltema.

RL har ikke arrangert temamøter som skal finansieres over dette prosjektet. Regionkontor Landbruk (RKL) gjennomførte møte 14 nov. Møte søkes finansiert over dette prosjektet med inntil kr 10 000,-.

HA04 Markvandring

Det er gjennomført 1 av 3 planlagte markvandring.

Tid og sted: 23.august Sørumsgrenda i Gjerdrum.

Tema: Erosjon i bekkeløp, litt hydrotekniske løsninger og høring av nytt RMP.

Arrangører: Landbrukskontoret i Ullensaker og Gjerrum, Gjerdrum Bondelag, og RL.

Faglige bidrag fra: NVE, Teknisk etat i Gjerdrum, Landbrukskontoret, Fylkesmannen og RL. Totalt 40 deltagere inklusiv arrangører og bidragsytere.

En tilsvarende markvandring ble planlagt i område til Regionkontor Landbruk, men av ulike uheldige omstendigheter fikk vi ikke gjennomført denne.

Markvandring med tema lagring av talle og utesilo i Nannestad ble utsatt i påvente av nye regler for husdyrgjødsel. Nye regler er på ny utsatt til etter valget i 2013.

RL fakturerer for 1 gjennomført markvandring a kr 5.000,-

HA05 Miljøplankurs – 3 timer.

Det er gjennomført 4 kurs, 3 kurs i området til Regionkontor Landbruk, og 1 i Ullensaker Formålet med kursene er å hjelpe bonden med å få på plass Miljøplan trinn I, øke engasjementet for miljøarbeid, og eventuelt rekruttere deltakere til tilbudet om individuell rådgiving eller grupperådgiving (GMR). Miljøplankurset består av en gjennomgang av hva en miljøplan er, og praktisk jobbing med utarbeidelse av plan for eget bruk.

16.februar Losby i Lørenskog 18 deltagere
01.mars Hakadal i Nittedal 15 deltagere
12.april Jessheim i Ullensaker, 9 deltagere
30.november Skedsmo 9 deltagere.

Hvert kurs er kostnadsberegna til 6000,- kr, da er alle forberedelser med organisering inkludert. Egeninnsats fra landbrukskontoret i form av å stille kurslokale og ressurspersoner på kurset er da ikke tatt med.

For kurset i Ullensaker hadde RL hele ansvaret for forberedelsene og gjennomføring av kurset, og fakturerer kostnad på 6.000,- kr

For de tre kusene i regi av RKL har de sørget for påmelding og kopiering av materiell og kart til deltagerne. Det ble derfor her avtalt halv pris på disse kursene

RL fakturerer her kr 15.000 for 4 gjennomførte kurs

HA06 Miljørådsgrupper, studiesirkler

Her tenker en seg at 5-7 «naboer» samles og tar for seg sine gårder og miljøutfordringer. Formålet bør være å få på plass miljøplan trinn 1 + en tiltaksplan for miljøtiltak for den enkelte eller for området i felleskap hvis det er hensiktsmessig. Brukere som har fått gjennomført gratis miljøråd på sitt bruk bør kunne fungere som ressurspersoner, og være knyttet til en gruppe i sitt nabolag. Bondelag og landbrukskontor har ansvar for etablering av gruppene. Romerike landbruksrådgiving er ansvarlig for det faglige opplegget, og kan bidra med inntil 10 timer veiledning pr. gruppe.

Det ble innkalt til ett grupperåd i Rælingen. Her møtte bare en av gårdbrukerne opp, og det ble gjennomført som individuelt miljøråd isteden.

5. ØKONOMI.

5.1 Budsjett Gratis Miljøråd 2012 (eks mva)

	Regnskap 2012	Budsjett 2012
Miljøråd-besøk 640 kr/t x 19 bruk x 10 t = 190 timer:	121 600,00	192 000,00
Prosjektledelse 30 t a kr 640,-	19 200,00	19 200,00
1 markvandring à kr 5000,-	5 000,00	15 000,00
3 Miljøplankurs 1x 6 000,-, 3 x 3 000,-	15 000,00	12 000,00
Miljørådsgrupper 4 t a kr 640,- pr time	0,00	19 200,00
1 temamøte Regionkontor Landbruk	6 124,00	30 000,00
4 Godtgjørelse til referansepersoner* à a kr 800,-	3 200,00	11 200,00
Arbeidsgiveravgift referanspersoner*	452,00	
Reisegodtgjørelse til referansegruppe*	321,00	2 400,00
Reisegodtgjørelse prosjektmedarbeidere:	9 712,00	9 000,00
Sum kostnader, kr:	180 609,00	310 000,00

*Gjelder godtgjørelse til representanter fra bondelagene

I tillegg kommer egeninnsats fra Fylkesmannens landbruksavdeling og kommunene, i form av deltagelse på møter og tilrettelegging av bakgrunnsinformasjon for det enkelte gårdsbesøk.

RL fakturerer totalt for på kr 174 485,-
Regionkontor Landbruk (RKL) fakturerer kr 6 124,-

5.2 Finansiering 2012

FMLA Infomidler rest 2011	66 000,-
Vannområde Leira rest 2011	40 000,-
FMLA Infomidler ny søknad 2012	102 000,-
Vannområde ny søknad 2012	102 000,-
Sum	310 000,-

6. OPPSUMMERING OG KONKLUSJONER

Det har også i år vært vanskelig å få gjennomført alle planlagte tiltak. Både våronn og innhøstingsperiode strekte seg over unormalt lang tid, og det ble derfor vanskelig å planlegge å gjennomføre tiltak i løpet av vekstsesongen.

Alle som har ønsket miljøråd på gården har fått det gjennomført. De 5 som gjenstår har selv ønsket å utsette besøket. Det har vært gjennomført flest besøk i området til Regionkontor Landbruk. Disse har i hovedsak blitt rekruttert gjennom RKL`s prosjekt Miljø og Landskap med Kari Engmark som prosjektleder. Erfaringene fra årets miljørådsbesøk kan oppsummeres i følgende punkter:

- Hydroteknikk; graving rundt kummer og utløp, defekte rør, manglende anlegg for overflatevann, dårlig drenering og høy grunnvannstand særlig langs Nitelva.
- Spesielt i deler av Leiravassdraget er erosjon og ras langs bekker et problem
- Overvintring i stubb er mindre utbredt på nedre Romerike enn oppover langs Leira, noe mindre erosjonsutsatt jord her.
- Våte forhold under innhøstinga de to siste åra har gitt pakkeskader og økt behov for pløying.
- Redusert jordarbeiding er en utfordring i våte vekstsesonger, avlingsnedgang særlig for bygg.
- Noe mangelfullt vedrørende jordanalyser og gjødslingsplan på enkelte bruk.
- Plassering av tallehauger og for liten lagerkapasitet for husdyrgjødsel. Mye nedbør i gjødselkummene, krever tak og/eller bygging av større lager.
- Nye brukere har stort informasjonsbehov innen miljøtiltak

Markvandringen i Gjerdrum med erosjon i bekkeløp som tema ble svært vellykket. Her samarbeidet både bondelag, landbrukskontor og landbruksrådgivinga godt, og vi fikk til et interessant program som trakk mye folk. Faglig bidrag fra NVE, teknisk etat og landbrukssida utgjorde en solid faglig plattform for en god diskusjon. Dette bør vi gjøre mer av.

Miljøplankursene har fungert bra og kan enkelt kjøres flere ganger, dersom en ser behov for det. Totalt deltok 51 på kurs i 2012.

Temamøten i Sørumsdal der hydroteknikk og grøfting var tema, trakk mye folk (ca 100), og det kan nok godt arrangeres flere møter rundt dette temaet. Totalt deltok 133 på årets 3 temamøter.

Grupperådgiving er fortsatt vanskelig å få til. Informasjon om tilbudet om miljøråd individuelt eller i grupper kan markedsføres bedre blant gårdbrukerne. Grupperådgiving er mer effektiv bruk av midler, og bondelagene bør kunne gjøre en jobb her for å etablere grupper/studiesirkler.